

- દુહા - અસાત કવિ

- મુક્તક - ગીતાબેન પરીખ

- દાદકુ - 'સ્નેહરશ્મિ'

* નીચેના પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યોમાં ઉત્તર લખો.

(૧) વ્યવહારવટ અને ક્ષત્રિયવટ વચ્ચે શી ભેદ છે ?

જવાબ : વ્યવહારવટ એટલી એકબીજાની સાથે સારી વ્યવહાર કરવી, જ્યારે ક્ષત્રિયવટની રીત એટલી કોઈના અપકાર-ઉપર ઉપકાર કરવી.

(૨) વિપત્તિ આવે ત્યારે ઉદયમ શા માટે કરવો જોઈએ ?

જવાબ : વિપત્તિ આવે ત્યારે માણસે મુંઝવાની બદલે ઉદયમ (પરિશ્રમ) કરવો જોઈએ; કારણ કે ઉદયમ કરવાથી જ માણસની વિપત્તિ દૂર થઈ જાય છે, મુંઝાઈને બેસી રહેવાથી નહિ.

(૩) કવિના મતે વિપત્તિની સામગ્રી કેવી રીતે કરવો જોઈએ ?

જવાબ : વિપત્તિ આવે ત્યારે માણસે મુંઝવાની બદલે પરિશ્રમ કરવો જોઈએ, કારણ કે ઉદયમ કરવાથી જ માણસની વિપત્તિ દૂર થઈ જાય છે.

* નીચેના પ્રશ્નોના ત્રણ-ચાર વાક્યોમાં ઉત્તર લખો.

(૧) દાદકુનાં લક્ષણો જણાવો.

જવાબ : દાદકુ ૬-૪-૬ એમ કુલ ૩૪ શ્લોકોની સાદી, સંક્ષિપ્ત અને ચિત્તાત્મક કાવ્યકૃતિ છે. એની પ્રત્યેક શ્લોક એક-એક સૌંદર્યાચિત્રા ઉપસાવી છે. એમ કહેવાય છે કે દાદકુ જ જીતે છે, કાવ્ય નહિ.

(૨) મુક્તકનાં લક્ષણો જણાવો.

જવાબ : મુક્તક સંક્ષિપ્ત હોય છે. એ ગાગરમાં સાગર સમાવેા જેવું કામ કરે છે. પ્રેમ, સૃંગાર, શૌર્ય, નિંતન, પ્રકૃતિ, બોધ વગેરે વિષયોને મુક્તક સચોટ રીતે સ્ફુટ કરે છે. મુક્તક મીઠી જેવું નાનું પણ અત્યંત તેજસ્વી હોય છે. એની લાખા સરખા, પ્રાસયુક્ત અને ચીરદાર હોય છે.

* નીચેના દુહાના મુખ્ય બોધ કહો.

- (1) વિપત્તિ પડે તો વલખીયે, વલખે વિપત્તિ ન થય;
વિપત્તિ ઉદયમ ડીઝિયે, ઉદયમ વિપત્તિ ની ખાય.

જીવનમાં વિપત્તિ કે દુઃખ આવી પડે તો માણસે ગલરાઈ જવાની જરૂર નથી, કેમ કે ગલરાઈ જવાની વિપત્તિ કે દુઃખ દૂર થતાં નથી, પણ વધી જાય છે. એવી ક્ષમ્યે જો એ પુરુષાર્થ કરે તો તેની વિપત્તિ કે દુઃખ દૂર થઈ જાય છે. આમ, વિપત્તિ કે દુઃખમાંથી ઉગરવાની શ્રેષ્ઠ ઉપાય ઉદયમ છે.

- (2) ગુણની ઉપર ગુણ કરે, એ તો વેવારાં વડું;

અવગુણ ઉપર ગુણ કરે, ખરી ખત્રિયાં વડું.

સામાન્ય રીતે કોઈ માણસ આપણી સાથે સારી રીતે વર્તે કે આપણી ઉપર ઉપકાર કરે તો આપણે પણ એની સાથે સારી વર્તણૂક કરીએ છીએ અને તક મળે ત્યારે એના ઉપર ઉપકાર કરીને તથા સૂઝવીએ છીએ. આ તો એક વ્યવહાર છે; પરંતુ જો કોઈ આપણી સાથે સારી રીતે ન વર્તે કે આપણા પર અપકાર કરે તોપણ એ વાતને મનમાં ન રાખતાં એના અપકારની સામે આપણે ઉપકાર કરીએ એમાં જ સારી વીરતા છે, એ જ સાચો મૌનધર્મ છે.

* નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તર ઉત્તર લખો:

- (1) લીલાં અને સૂડાં પાનના દૃષ્ટાંતથી કવિયત્રી કયો લાવ પ્રગટ કરે છે?

જવાબ. લીલાં અને સૂડાં પાનના દૃષ્ટાંતથી કવિયત્રી એ લાવ પ્રગટ કરે છે કે જે સૂડાં પાનના ખરખર અવાજથી આખું વન ગાજી ઊઠે છે, પણ લીલાં પાન શાંત રીતે છે. એમ અધૂરપવાળી વ્યક્તિ બહારથી સારી દેખાવાની પ્રયત્ન કરતી રીતે છે, પણ હૃદયમાં તો એ પીતાની અધૂરપ ઠાંકવા માટે પ્રયત્ન કરે છે, આરે બહારથી શાંત દેખતાં માણસો ગુણવાન રીતે છે.

(૨૩) 'સૂડલા ડાળે...' હાઈકુની લાવાર્થ સ્પષ્ટ કરો.

જવાબ પહેલાં હાઈકુમાં કવિ ચીપરની વૃક્ષની સૂડી ડાળ પર બેઠેલી જુએ છે. ત્યારે તમને, ભાગે છે કે વૃક્ષ લીલાં પાન ધા ધવસેઈ ગયું છે. આ હાઈકુની લાવાર્થ એ છે કે પાનખર પ્રકૃતિની જેમ ભાગરના જીવનમાં પણ ક્યારેક દુઃખના દિવસો આવે છે અને શૂન્યાવકાશ સર્જેઈ જાય છે, પણ ક્યારેક જીવનમાં કહર વસંતપ્રકૃતિની જીવંત અને શુભ આવશે.

(૩) કોઈ એક હાઈકુની લાવાર્થ સ્પષ્ટ કરો.

→ 'ફરતી પીંછી...' હાઈકુની મુખ્ય વિચાર કહો. અર્થવા } એ કહ જવાબ

→ 'ફરતી પીંછી...' હાઈકુની લાવાર્થ સ્પષ્ટ કરો.

જવાબ કવિએ 'ફરતી પીંછી' હાઈકુમાં એક વિચાર રજૂ કર્યો છે. અંધકારરૂપી પીંછી ક્યાં ક્યાં ફરે છે તે તમામ વસ્તુઓને એ પીંછાના ડાળા રંગથી રંગી દે છે, પણ દીવા તેના ડાળા રંગથી કદી રંગાતી વધી. આ હાઈકુની લાવાર્થ એ છે કે અસાની ભાગર પર માયારૂપી અંધકારની અસર થાય છે; પરંતુ સાનીને કદી અંધતાના સ્પર્શ શકતાં નથી.